

ІНСТИТУТ – НАШ ДРУГИЙ ДІМ, ІНТЕЛЕКТУАЛЬНА ОПОРА, НАШЕ МАЙБУТНЄ.

Програма діяльності претендента на посаду директора
Інституту українознавства ім. І. Крип'якевича НАН України (2018–2023)
доктора історичних наук, професора Миколи Романовича Литвина

М.Р.Литвин народився 1957 р. у Тернополі. Після закінчення історико-педагогічного факультету Івано-Франківського педінституту ім. В. Стефаника майже чотири десятиліття працює в Інституті українознавства ім. І. Крип'якевича НАН України: 1979 р. – старший лаборант відділу історії України; 1995 р. – завідувач відділу наукових та інформативних видань; 2007 р. – керівник Центру дослідження українсько-польських відносин; 2013 р. – директор Інституту. Учень доктора історичних наук, професора Ю.Ю.Сливки. За дослідження українсько-польських міждержавних і міжнаціональних відносин удостоєний Премії НАН України імені М. Грушевського, звання “Заслужений діяч науки і техніки України”.

Наукова діяльність: інновації, які зміцнюють традиції

Дирекція Інституту прагнути й надалі зберегти цілісність багатопрофільного колективу, його відділи, основні напрями соціогуманітарних досліджень, які були започатковані нашими знаними й великими попередниками – НТШ та його головами Олександром Барвінським і Михайлом Грушевським, фундаторами Інституту – Іваном Крип'якевичем, Маркіяном Смішком, Олександром Чернишем, Ігорем Свешніковим, Ларисою Крушельницькою, Лукією Гумецькою, Ярославом Закревською, Ярославом Ісаєвичем, Ярославом Дашкевичем, Юрієм Сливкою та ін. Протягом кількох останніх, непростих для усієї Національної академії наук України, років, дирекції усе ж вдалося захистити колектив від кадрових втрат. За попередню каденцію не було звільнено жодного співробітника, окрім тих, що переходили на інші місця праці. Звісно, така політика вимагала поступок від усіх і кожного. На вакантні посади прийшли випускники аспірантури, талановита молодь, яка обрала своєю долею українську гуманітаристику й успішно входить у наукові середовища.

Майбутнє Інституту важко уявити без колективних праць, які б виправдовували й підкреслювали його унікальний міждисциплінарний профіль. Тематично вони повинні охоплювати широкий спектр соціокультурних і етнополітичних трансформацій у західному регіоні України в контексті загальноукраїнських та європейських процесів, міждержавні та міжнаціональні відносини, культурно-духовну спадщину, формування колективних ідентичностей. Перспективними напрямками є військова історія, студії з історичної урбаністики, культурно-інтелектуальна

історія України, усноісторичні дослідження, сучасна політика пам'яті в Україні та поза її межами.

Вдалим прикладом колективної роботи можна вважати підготовлений авторським колективом під керівництвом Івана Патера шостий том серії «Галичина: історія, політика, культура», присвячений Першій світовій війні. Одним із першочергових завдань Інституту є продовження силами базових відділів цього проекту та його розвиток у повноцінне багатотомне видання, яке демонструватиме творче та наукове обличчя колективу інституту, безумовно на довгі роки стане основною фундаментальною працею з історії Галичини. Тож потрібно посилити виконавську дисципліну співробітників і завідувачів відділами, адже від завершення планових та цільових тем якісними виданнями безпосередньо залежатиме найближчим часом фінансування Інституту.

Безумовно пріоритетними є багаторічні студії з історичної та діалектної лексикографії, які є позаконкурентними в Україні, але потребують кадрового і фінансового підсилення. Задля того (і наслідуючи традиції Ярослави Закревської та Левка Полюги) у відділі української мови треба відновити аспірантуру, захистити декілька докторських дисертацій. До видання словників староукраїнської мови (мови козацтва!) необхідно залучити спонсорів із Східної України (наприклад, Дніпра, Запоріжжя чи Харкова, як це вже було). На часі також відновлення співпраці з Державним фондом фундаментальних досліджень. Академічна спільнота чекає від відділу другого видання великого академічного Польсько-українського словника (перше видання підготовлено у відділі на початку 1950-х років). До його фінансової підготовки і друку долучити Українсько-польську торгово-промислову палату, відділення польських банків в Україні (Кредо-банк, Ідея-банк). Як представник родини депортованих з-під Перемишля сприятиме виданню Атласу говірок Надсяння, який підготував наш старший колега Мирон Онишкевич. Гострою є потреба також у дослідженні говірок Лемківщини та Холмщини. Вважатиму за честь і обов'язок мобілізувати органи державної влади Львівської, Івано-Франківської, Чернівецької та Закарпатської областей для видання великого Словника гуцульських говорів, до якого збирали лексику декілька поколінь діалектологів Інституту.

Відділ української літератури повинен активніше включитися до загальнонаціональних академічних проєктів – написання семитомної Франківської Енциклопедії, Енциклопедії сучасної України, дванадцятитомної Історії української літератури, де, на нашу думку, не вистачає зарубіжної україніки, західноукраїнської тематики. Важливо також планові теми відділу завершувати колективними працями, проблемно-

дискусійними статтями до збірника “Парадигма”, який потребує реанімації і внесення до наукометричних баз.

Знаючи високий науковий доробок і міжнародні зв’язки археологів, сприятиму атестації відділу археології найвищим рейтинговим балом (“А”). Вважаю, що оновлене керівництво відділу підготує узагальнювальну монографію про археологію західного регіону України (остання колективна праця на цю тему видана три десятиліття тому), налагодить конструктивну співпрацю з органами державної влади, дирекціями заповідників і національних парків регіону, Рятівною археологічною службою Інституту археології НАН України щодо організації нових археологічних експедицій. Особливо актуальною є участь у тендерах щодо масштабних розкопок на Святоюрській горі, історичному центрі Львова. Є суспільний запит також на біобібліографічний довідник про археологів західного регіону України, оновлену картосхему археологічних пам’яток Львівщини, допомогу Львівському історичному музею в організації тематичних виставок (у 2018 р. – про княжу добу Львова). Важливо продовжити перемовини із Львівською міською радою щодо створення у культурно-туристичній столиці держави муніципального Музею археології.

Відділ історії середніх віків мав би завершити електронну енциклопедію Галицько-Волинської держави, яку зініціював і започаткував з колегами Ярослав Ісаєвич. Підтримую ідеї колег щодо підготовки праць з церковно-мистецької історії західного регіону України, соціальної історії доби Середньовіччя. Енциклопедичні видання завжди мають попит як серед науковців, так і серед широкого загалу читачів.

Відділ нової історії України потребує кадрового підсилення, зокрема через аспірантуру і докторантуру, а насамперед якнайшвидшого видання колективної праці про народовський рух у Галичині.

Вважаємо за доцільне продовжити написання і реалізацію грантових пропозицій (по 170 тис. грн.) у рамках спеціальних проектів НАН України “Інтеграція Донбасу і Криму в політико-правовий і соціокультурний простір України: історичний досвід, сучасні виклики, перспективи”, “Національний консенсус в Україні: історичний імператив, сучасні параметри, прогностична модель”. Підготувати і відстояти для Інституту грантові проекти НАН України і Кабміну (по 800 тис. грн.) “Україна–Польща–Литва: конфліктний тягар минулого та культурна спадщина, європейський інтеграційний потенціал, ризики трудової та освітньої міграції”, “Криза сучасних українсько-російських міждержавних та міжнаціональних відносин: історична спадщина, ризики безпеки та (не)можливість діалогу”, реалізація яких дала би можливість перевести на повний оклад майже половину

науковців Інституту, насамперед відділу новітньої історії, Центру дослідження українсько-польських відносин. У 2018–2019 рр. підготувати низку праць і заходів, присвячених сторіччю Західно-Української Народної Республіки та Соборності України.

Як історик новітньої доби та краєзнавець вважаю доцільним продовжити видання історико-регіональних, краєзнавчих збірників, які вже упорядковувалися в колективі, – “Перемишль і Перемиська земля впродовж віків”, “Жовківщина”, “Жидачівщина”, “Ярославщина”, “Львів. Історичні нариси” та ін. Особливо великою є потреба у виданні книг про Львів; з цією метою треба активніше використовувати міську та обласну книговидавничі програми (нею вже послуговувалися науковці Інституту). Упорядкувати черговий бібліографічний випуск видань науковців Інституту.

Услід за Шашкевичівською комісією в Інституті можуть бути створені інші тематичні позаструктурні підрозділи, які би актуалізували мультикультурну/мультикультуральну спадщину України, наприклад – Центри литуаніки, іудаїки та ін. Суспільно-політичні трансформації в незалежній Україні міг би моніторити позаструктурний Центр сучасної історії та політики при відділі новітньої історії.

Для кращої та вищої рейтингової атестації Інституту у жовтні 2018 р. треба підтвердити міжнародну актуальність, затребуваність здобутків Інституту, функціонування доробку наших науковців іноземними мовами, зокрема у рейтингових журналах Європи та Америки. З цією метою треба підготувати бібліографію основних зарубіжних публікацій Інституту, завершити упорядкування збірників наших українознавчих праць (умовна назва “Україна в світовій історії та культурі” та ін.) англійською та польською мовами (цього прагнув, але не встиг здійснити Ярослав Ісаєвич). Вказані праці передати іноземним партнерам, посольствам України за кордоном.

Дирекції та відділам активніше координувати наукові дослідження з установами Відділення історії, філософії та права НАН України, ЗНЦ МОН і НАН України.

Популяризація наукових знань

Підтримати і розширити формат авторських радіопередач (Петро Шкраб’юк, Микола Посівнич та ін.) на державних і приватних радіостанціях. Продовжити співпрацю з творчим колективом “Історичної правди” Вахтанга Кіпіані, кіногрупою режисера Тараса Химича, яка знімає документальні історичні фільми; надалі готувати монографії і збірники для видавництва “Клуб сімейного дозвілля”, “Фоліо”, які випускають масовим тиражем

науково-популярні книги. Регулярно передавати на схід України, зокрема у зону бойових дій, бібліотечки історичної та філологічної літератури. Для пропаганди наукових здобутків активніше використовувати секції, комісії та видання НТШ, засідання Бюро ЗНЦ МОН і НАН України.

Інформаційна підтримка. Розширення зв'язків із громадськістю

Для підняття престижу установи, актуалізації українознавчих студій започаткувати звання Почесний доктор Інституту українознавства ім. І. Крип'якевича НАН України. З цією метою вченій раді Інституту розробити спеціальне положення. Обговорити можливість запровадження обласної історико-краєзнавчої премії ім. І. Крип'якевича, співзасновником якої спільно з обласною міг би стати Інститут українознавства ім. І. Крип'якевича НАН України.

Постійно вдосконалювати сайт Інституту, на якому оперативно розміщувати не лише поточну інформацію про колектив та його підрозділи, але й наукові праці попередніх років (це сприятиме збільшенню індексу Гірша для науковців установи).

Допомогти Львівській національній науковій бібліотеці ім. В. Стефаника створити меморіальну бібліотеку І. Крип'якевича, в якій регулярно проводити освітньо-виховні бесіди, лекції, конкурси юних істориків-краєзнавців.

Міжнародна діяльність

Продовжити співпрацю з науковими установами та окремими науковцями Польщі, Литви, Білорусі та інших країн в рамках укладених договорів. Згідно з угодою між Інститутом українознавства ім. І. Крип'якевича НАН України та Інститутом історії ПАН, яку підтримала Президія НАН України, у 2018 р. розпочати обмін науковцями та координацію окремих наукових студій. До організації щорічної міжнародної наукової конференції “Археологія Заходу України” залучити Представництво ПАН в Києві. Спільно з українськими та польськими установами 2018 р. провести міжнародні наукові конференції, присвячені українсько-польському військово-політичному протистоянню на Волині в роки Другої світової війни, депортаціям населення з українсько-польського пограниччя в 1944–1951 роках.

За прикладом Оссолінських читань розробити і втілити за участю Інституту, ЗНЦ, Президії НАН України українознавчий формат наукових читань у Польщі (Варшава, Краків, Люблін).

Фінансово-господарська праця

Дирекції Інституту спільно з радою молодих учених створити базу даних про національні та міжнародні фонди і гранти, якими могли би скористатися науковці Інституту. Розробити положення про надання платних послуг, зокрема для здобувачів наукових ступенів та стажувальників не із системи НАН України. Збільшити кількість площ, що здаються в оренду. За рекомендаціями завідувачів відділів вдосконалити систему оплати праці.

Дозвілля

Дирекції Інституту віднайти кошти на отримання дозвільних документів для експлуатації в літній сезон мікроавтобуса (13 місць), який профком і рада молодих учених могли би використовувати для краєзнавчих подорожей Львівщиною (місцями життя М. Шашкевича, І. Франка, А. Шептицького, на експедиційну базу Інституту екології Карпат під Говерлою). За сприяння ЗНЦ відновити у Будинку вчених лекторій за участю знаних учених і діячів культури. Долучитися до музично-мистецьких салонів, які започатковано в Інституті народознавства НАН України. Спільно з профкомом організувати фотовиставку робіт науковців Інституту.

Дирекція Інституту

Рекомендую до нового складу дирекції: Любомира Хахулу (заступника директора з наукової роботи), Романа Балагуру (заступника директора із загальних питань), Олену Томенюк (вченого секретаря).

Детальніше про здобутки, проблеми та перспективи розвитку Інституту див. на сайті установи виступ М. Р. Литвина 16 лютого 2018 р. на засіданні Бюро ЗНЦ НАН України і МОН України

19.03.2018 р.

